

KRÓNIKA.

Értékes, szeretett bajtársunk dőlt ki közülünk. **BOSNYÁK BÉLA.** Bosnyák Béla nem ír többet és nem dolgozik többet együtt velünk. Pótolhatatlan az a veszteség, mely halálával a haladásért és felvilágosodásért a tudomány fegyvereivel küzdő kicsiny magyar sereget érte. Lelkes, tehetséges, munkás ember volt, törekvéseink iránt való sok meleg hittel és szeretettel. Azok közül, akik vele együtt kezdtünk el társadalomtudományi, közgazdasági kérdésekkel foglalkozni, a leghivatottabbnak, legnagyobbtermettebbnek tartottuk. Huszonhárom évig élt és ezalatt nagyon sokat dolgozott. A kapitalizmus kialakulása című dolgozatával harmadéves joghallgató korában vitte el a Társadalomtudományi Társaság pályadíját. Legértékesebb munkája Oros község társadalmi és gazdasági rajza volt, mellyel a Galilei Kör pályadíját nyerte meg és mely a hasonló tárgyú magyar dolgozatok között a legjobb és további kísérletekre példaadó munka. A Társadalomtudományi Társaság megalakítandó szociográfiai szakosztályában nagy feladat várt reá. A Galilei Kör diákstatisztikáját is ő látta el magyarázó szöveggel. Nagyszámú folyóirat és újságcikk jelent meg tőle, mindannyiban nagy tudásáról, éles problémameglátó képességéről és kiváló gyakorlati gazdasági érzékéről téve tanúságot. Utolsó nagyszabású terve a magyar jobbágyság maradványainak felkutatása és összegyűjtése volt. E munkája közben ragadta el közülünk a halál, mely egy gazdag Ígéretekkel teljes életet tört derékon. A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesületében és a Galilei Körben való tevékenységén kívül a Harkányi Kör alelnöke volt és a Szabadgondolatba is dolgozott. Szomorú, nagy fájdalommal sorozzuk be kedves, jó barátunkat a magyar radikális mozgalom felejthetetlen halottai közé.

Az eucharisztikus kongresszus, amelyre az ég mannája eső képében hullott, a katolikus egyháznak kétségtelenül impozáns seregszemléje volt. Ezt az épületes látványosságot természetesen a nagytőkén (még pedig a zsidó nagytőkén) kívül a katonai, egyházi és politikai hatóságok összetett pressziója látta el patinával s a nagy felhajtás, amelyet Bécs piacai és utcái láttak, bizony nem sokban különbözött értéket és módot illetőleg a középkori nagy vásároktól. Az egyháznak és a balkánellenes politikai lendületnek tömegmozgalomra volt szüksége, hogy önmaga mellett s önmagáért demonstrálhasson: az a sok ezer paraszt és bugris, aki az oltári szentség elé járult, nem is álmodta, hogy egy nagyhatalmi hóbortot élesztget. Az elázott körmenet szétoszlott, a szent beszédek

elszálltak a Rotunda rengeteg termében s az egyház ismét hivatkozhat egy momentumra, amelyben a tömegek egyikek voltak vele. Nem irigyeljük ezt a kétes dicsőséget és jobbat kívánunk magunknak: öntudatos és felvilágosult férfiak hadseregét. Rájuk nem volt szüksége az eucharisztikának, de nem is fognak a rendelkezésére állni soha.

Az egyetemi ünnepi beszédek minden évben megtermik a maguk kis botrányát. Sok-sok kellemetlen élményünk szomorú helyén, a budapesti tudományegyetemen, ahol tiszta, friss levegőjű folyosók helyett dohos sikátorokon kedves és lelkes tudósok helyett mogorva, a hallgatóságot és a tudományt egyaránt szívből gyűlölő, unatkozó és amerikázó, öreg és kopott beamterek járkálnak, minden évmegnyitő-ünnepen beszédek hangzanak el. És ezek a beszédek a maguk jelentéktelensége dacára, a helynél fogva, amelyről elmondódnak, bizonyos semmiképpen meg nem érdemelt figyelemben részesülnek és rendesen felháborodást, megbotránkozást idéznek elő. Az egyik öreg professzor a tudomány iránt való mérhetetlen utálatának ad kifejezést a rektori székéből, máskor egy másik haragos ur a szegény fiukat utasítja rendre és szeretné kikergetni az egyetemről. Az idén nem történt különösen nagy baj. A rektor, aki azonfelül pap is, az arisztoteleszi filozófát dicsérte fel és hirdette az emberi bölcselkedés legnagyobb eredményének, amelyet minden magyar bűvösbájós magyar nyelv igen alkalmas a bölcsélet művelésére”. Milyen furcsa és lehetetlen állapot! Másutt mindenütt a világon az egyetemeket tudományos intézményeknek és tudományos fórumoknak tekintik, amelyektől tudományos megnyilatkozásokat és tudományos termelést várnak. Minálunk ez mintha szóba se jöhetne. Alig van kivételes fakultás és egy-két kivételes professzor. A mi tanáraink politizálnak, vizsgadíjakat szednek be, a jobbjai esetleg még tankönyveket is eszkábálnak össze és azonkívül műveltség, *hozzáértés* és látókör nélkül a rektori vagy a dékáni székéből társadalmi és tudományos problémákat próbálnak megoldani, anélkül, hogy legalább egy jobb és újabb lexikont fellapoznának, – csak úgy az érzésük szerint, mint a vidéki városkák malomalatti bölcsei. (sz.)

Verekedtek és lárμάztak az ellenzéki hősök – mondják után” útfélen, bár egyre kevesebben, ha a parlamenti kisebbség cselekvései kerülnek szóba. A verekedés és lárma ebben a hangnemben egyszerűsmind a régi betyárizmusnak a feléledésével volna egyjelentésű, az elaludt kuruc ideológiának reneszánszával ijesztgetik a békés nyárs-polgárokat, akik a börzei árfolyamokat féltik minden rázkódtatástól. Úgy van, verekedés és lárma: ez a kettő is belekerült az ellenzék fegyvertárába s lehet, hogy egyideig még aktuális is marad. A fegyvertárnak ezt a rekvizivumát azonban mi sem s az ellenzék sem tekinti másnak, mint éppen csak aktuális fegyvernek, a demokratikus alkotmány kiküzdéseért való harc egyik szükségszerű fejezetének. Azok az ostoba vagy rosszhiszemű urak, akiknek a fülét sérti a trombita és padverés, ne felejtsek el, hogy jó néhány évtized előtt tudósok, költők és festők vezénylete alatt döntötték le a Vendome-oszlopot, hogy a jó öreg

Berlinben is állottak már barrikádok és Angliában is voltak olyan idők, amikor jogokért jogszerű alkalmatossággal nem lehetett a porondra kiállni. Ne tessék elfelejteni: csak az egyiptomi rabszolgák tudták, vagy azok se, úgy építeni a piramisokat, hogy a sok nehéz kőből egy se repült a fáraók fejéhez. Azóta mindennemű szolgaságból a jobb sorsra való átfordulást nem az emberek pusztá tétlenségi nyomatéka, hanem az eleven erők értéke döntötte el. Ezek az eleven erők pedig, ha másként nem lehet vagy nem szabad, kifutnak az öklön át s hogy néha nemcsak gázlámpákat, ablakokat és rendőrbestiákat, hanem kegyelmes urakat is találnak, az igazán a legkisebb baj.

A háború, a háború! – ez a kiáltás zug végig húszféle nyelven a Balkánon, ezt harsogják a wiener-neustadti öreg generálisok és kihúzzák rozsdás oldalbicskájukat, a háborúra dolgoznak a Csepel-szigeten, Pilsenben és a trieszti dokkban egyaránt, a szegény parasztot és kézművest államköltségen küldik a halálba: egy nagy és látszólag nagyszerű örület fogta el megint az emberiség egy töredékét. A háború . . . nem, nem lehet a rideg történelmi materializmus alapján elintézni: deformált és kártékony ideológiai erők élesztik a tölténygyárok újabb osztalékemelkedését. A háború fantáziái és fanatizmusa még mindig él és életre hív lappangó vagy félig-meddig lecsiszolt ösztönöket: nemcsak az alapvető szociológiai törvények, nemcsak a kiterjedt kapitalista érdekek, hanem az ingatag tömeglélektani hullámok döntenek el a békés együttélés lehetőséget, vagy állítólagos lehetetlenségét. Megint esünk vissza egypár száz évet, megint lehátozunk magunkról egypár réteg kultúrbőrt: a meztelen és értelmetlen ember ölni indul.

Intranszigensség és opportunizmus.

Válasz Ignotusnak.

A Nyugat szeptember 15-iki számában Ignotus hosszabb cikkben válaszol arra az írásra, amelyet a Szabadgondolat legutóbb róla közölt. Keményen és a megbántottság indulatával támad ellenünk. Csúfolódásokkal és mozgalmunk lekicsinylésével akar bennünket meggyőzni arról, hogy politikai magatartását nem jól ítéltük meg. A sodrából kihozott Ignotusra alig ismerünk rá, amikor írása végén csattanóul a szabadgondolkodó szóról faragott közismert szójátékot találjuk. Ily érvek fölött vitát nem kezdhetünk. Cikkében azonban vannak olyan részek is, ahol érdemileg foglalkozik a felmerült kérdésekkel s ezekre szívesen felelünk, mert politikai hitvallásunkat közelről érintő dolgok elmondására adnak alkalmat.

Nagy politikai reformok megalkotása nem a politikának magában való dolga, hanem hosszú társadalmi munka eredménye. Minden igazi reform társadalomérlelő munkával kezdődik: kitarító felvilágosításon, széles néprétegek meggyőzésén és szervezésén vezet keresztül az út, amíg a politika ténylegességei közé kerül. A reformok reálissá tételének az a hosszabb és fontosabb része, amely a tömegek megmunkálását végzi, az érdekelt rétegek törekvéseit felveri és erőinek szervezett fellépését előkészíti. Ennek a társadalomérlelő munkának a módszere a kérlelhetetlen radikalizmus. Ilyenkor a tekinteteket a végső lehetőségekre kell irányítani, mert csak ezek találnak talajra, mint társadalmi ideálok az emberek lelkiületében s csak az így felajzott vágyak válnak elég erős motoraivá a társadalmi reformtörekvéseknek. A félkollektívizmus nem tudna a szocializmusnak olyan lendületet adni, amely a tömeget az egyesek kicsinyes bajai és lekötöttségei fölé emeli és szárnyaszegett választójogi akció volna, amely elé mindig „a reális lehetőségek” tükrét tennék.

A szabadgondolkodó mozgalom ebben a társadalomérlelő munkában vállalt részt. S ha Ignotus így állítja fel a köztünk lévő elméleti különbséget: intranszigensség-e vagy opportunizmus – akkor a mi értékelésünk e dolgokról tényleg más, mint az övé;

Amit ő „a kérlelhetetlenség papírhegyein való üldögélésnek”, „a vigasztalan kilátástalanság fényűzésének” tart, azt mi a reformalkotás becsesebb munkájának ítéljük, amely nélkül a kérdés nem juthatna el a politikai kifejtésig.

Amikor (abból az állapotból, melyet Ignotus úgy látszik álló várakozásnak tart, mi ellenben mozgó erőszervezésnek, dolgos társadalomérlelésnek tekintünk) a reformtörekvések a reális megvalósítás határaihoz érnek, akkor kétségtelenül a körülményeket mérlegelő megalkuvásnak is fontos helye van. De a feltörekvő néprétegeknek és a radikális reformokért küzdőknek éppen a megalkuvását nevezni el „történelmi bátorságnak”, mint ahogyan Ignotus teszi, legalább is túlzás. Akik egész életükkel, az uralmonlévőkkel szembeszegzett magatartásukkal, üldözött reformtörekvéseik terjesztésével és mellettük való hosszú kitartással lettek történelmi bátorságúakká: azok a bátorság csúcsát akkor érnék el, amikor engedékenysükből üldözés-csökkenés, az uralkodó társadalomba való nagyobb és kényelmesebb beleszivárgás fakad? Ezt aligha hiszi el valaki. Ha elgondoljuk, hogy a reformok mindig a konzerváló és a reformáló erők eredőjeként jönnek létre és az emberi természet hajlamos konzervativizmusa a legtöbb embert közbeeső álláspontokra helyezi, akkor látnunk kell, hogy még a megalkuvás idején is jelentékeny szerep vár a szélső baloldaliságra, mert még ekkor is balra tolódhatik a reform s – ha valami – hát csakis ez tolhatja balra. A radikális agitációnak egy pillanatra se lehet az a feladata, hogy a megalkuvókat, a mérsékelt reformistákat szaporítsa.

A megalkuvásnak a reformalkotásban szinte pontosan formulázható ideje és feltétele van: amikor a merev elvfentartás az adott konstellációból eredő részleges reform visszautasításával olyan konstellációt idézne elő, amelyből szükségszerűen valami rosszabb reform származik.

Ilyenkor nyakasság volna a meg nem alkuvás. De az emberek természete úgyis annyira rááll a rögtön elérhetővel való megelégedésre, hogy szinte sohasem áll elő annak a szüksége, hogy az embereket megalkuvásra tanítsuk. Aki a megalkuvást mint fontos politikai programot hirdeti, az nemcsak rossz agitátor, hanem rossz „politikus” is, mert felesleges dolgot művei. A reformok megvalósítható maximumát inkább a korai megalkuvás, a mindent elfogadó kolduspolitika csökkenti meg, mint a merev radikalizmus.

A mi aktuális politikai kérdésünk is arra jó példa, hogy a kompromisszum helyességét könnyű megérezni. Ugyan mely számbavehető radikális csoport veszélyezteteti túlkövetelésekkel a választójog sorsát? A szövetkezett ellenzék javaslatát elfogadhatónak ítélte a szocialista párt, mellé állott a radikális polgárság is és melléadtuk mi szabadgondolkodók is csekély erőinket, mert úgy láttuk, hogy a május 23-ika után létrejött ellenzéki álláspontnak tartóssá tételéhez szükséges volt a szövetkezéssel való lekötés. Biztosra vettük, hogy ebben a szövetkezésben találkozni fogunk Ignotussal is. Ha a társadalmi munkában fenn is állnak azok az

értékelési és elméleti különbségek, amelyeket fentebb kifejtettünk, e gyakorlati magatartásban találkoznunk kellett volna.

Ignotus azonban, amíg most, utolsó cikkében a kompromisszumos politika egyedül üdvözítő voltát hirdeti és csak elméleti kérdésekben állítja magát szembe velünk, addig kritika tárgyává tett előbbi cikkeiben e politikának oly tartalmat adott, amely gyakorlati magatartásban is lényeges különbséget jelent.

Az erőviszonyok, amelyekkel a parlamenti demokráciáért menő harcban ma számolni kell, kellően kialakultak. A reakció hatalmasan összefogott a kormány körül a reform ellen. Eltűntek az olyan látszatok, amelyek a dinasztikus törekvéseket a radikalizmus mázával vonták be vagy amelyek a demokratikus haladással kacérkodó politikusokat becsületes törekvésű férfiaknak tüntethették fel. Mind együtt vannak most: a főrendiház, a nagypapság, a lecsúszott dzsentri, a függő hivatalnoksereg és a panamatóke. E hatalmas reakcióval szemben, melyet a választójogtól való félelem forrasztott össze, csak kellő súlyú ellenzék egységes fellépésének lehet alapja. Azok mellé, akik már egy évtized óta végezték a reform társadalomérlelő munkáját, a politikai kényszerűség odaállította a régi nemzeti ideológia parlamenti képviselőit – annyira, hogy politikai létfeltételükké vált a reform melletti kitartásuk – és az utánuk induló tömegeket. De a radikálisok kompromisszuma még nem jelenti a reform megvalósulását, csak a megvalósulás lehetőségét. A radikálisoknak még minden erejüket bele kell adniuk a kormány ellen és a választójogért együttesen folyó harcba. Itt nem lehet most a vizek felett lebegni. Aki a választójog becsületes hívének akarja tekintetni magát, annak az egyetlen reális erőcsoporthoz kell tartoznia. Aki most nem adja szavát és tollat annak az alakulatnak az egységes erő kifejtéséhez, amely birtokon kívül lévén, ma is csak a tömegek felvilágosításával, a közvélemény nyomásával tud hatni, az árt a választójognak. Az, aki folytonosan szálkát keres az ellenzék múltjában – mint a Világ vagy az Úttörő tesz – aki a kormány mellett hangulatot teremt – mint a feministák – az árt a választójog sorsának. Aki közbeeső álláspontot foglal el, az is árt, mert zavarja a kialakult nézeteket. S ezt teszi most Ignotus, amikor a Nyugatban az Andrassy-Zichy-politika exponenséül áll ki és szinte tudomást sem véve a kialakult erős hadállásokról, új alakulás gondolatát veti fel.

Mert nézzük csak milyen is volna az a „tisztes okosok blokkja”, melytől Ignotus az ország megváltását várja.

Vezérük Andrassy. Ő a plurális álreform szerzője. Európaiságát jellemzi, hogy a nyílt szavazás megokolásául nem átalította a nyílt szavazás jellemfejlesztő hatását s a magyar nép jellemének a titkos szavazással össze nem férő voltát hangoztatni. Ha európaisága mégis bizonyos, akkor politikai ravaszság irányította „a tisztes okosok blokkjának” e tagját. Belügyminisztersége alatt a munkásüldözés olyan mérveket öltött, hogy a szervezett munkásság szakegyleteinek a felfüggesztése miatt kénytelen volt általános

sztrájkkal válaszolni. Ő az, aki még nemrég a parlamentben oda kiáltotta Justhnak: Engedjete a választójogból, akkor mellétek állok! Ő az, aki – e múlttal maga mögött – ma sem áll az elfogadható választójog mellett. Gondolkozásának homlokterében ma is néhány közjogi reform áll s a címer- és jelvény-kérdésnek nemzeti megoldását ma is nagyobb alkotmánybiztosítéknak tekinti, mint a választójogot. Amint hírlik, új közjogi párt alakításán dolgozik, pedig csak a tisztességes választójog mellé kellene állania, hogy az ország nagyobb része az ő pártja legyen. Ha a tisztességes választójog sorsát féltetni kell valakitől a kormány nyal szemben állók közül, akkor leginkább Andrássy az, aki a közjogi ideológiákra úgyis erősen hajló ellenzékét még megtévesztheti nagy tekintélyével és fanatikusán közjogi hitével. Úgy hogy a választójog sorsán – Tisza-e, Lukács-e, Andrássy-e, aki nyeregben van - alig változtatna. Harca abban merül ki, hogy mint egy álmos lovag, angol példákön nyargalva, Tiszával valami ködös hadakozásba tévedt.

A másik vezér a klerikális Zichy János. Ő az, aki alatt a klerikalizmus az isklolákban a legmagasabb fokra hágott. Ő az, aki a tanítók szabadegyesületét feloszlatta, más egyesületeiket megrendszabályozta, lapjaik szerkesztőit eltiltotta és megfenyegette, hogy tanítók kenyérmozgalmát lehetetlenné tegye. Ő az, aki a szabadtanítást szerette volna megfojtani. Jelenleg pedig a Tisza-kormány tagja, aki e kormány gazságait csak úgy végigkísérte és eltűrte, mint azok a társai, akikről az újságok egyszer sem írták meg, hogy a kormány tetteit ellenzik. Ő az új Lukács László, akinek az ereje szintén abban volt, hogy a róla megjelent közleményeket nem cáfolgatta nagyon erélyesen s így ravaszul jobbra is, balra is kellemes fogadtatást készített elő a maga számára.

„A tisztességes okosok blokkjának” ilyenek a vezérei. Egész politikai egyéniségük minden kérdésben oly távol áll attól, amit becsületes haladásnak lehet nevezni, hogy igazán nem tudjuk politikai ideálul vállalni őket, még ha Ignotus ajánlja is. S ez az, amit kifogásolunk rajtuk, nem pedig a grófi voltuk. Mi épp úgy tudjuk értékelni a mágnásságnak valamely kérdésben való állásfoglalását, mint Ignotus s örülünk is, hogy a mostani válságban egy tekintélyes részük a becsületes választójogi reform mellé sodródott s bízunk is bennük, hogy kitartanak mellette. Igazán nem volt hát szükség rá, hogy Ignotus, mint naiv gróffalókat kioktasson a mágnások társadalmi értékéről. Csak azt nem értjük s ez irányban még mindig rászorulnánk némi felvilágosításra, hogy ha valaki a mágnásokat abból a szempontból értékeli, hogy a haladásnak tőlük van leginkább mit várni, miért éppen a reakciósabb fajtájukból választ ki magának valókat. Miért éppen Andrássyt és Zichyt választja?

Ha adott politikai helyzetben egy aktív politikus összeegyeztetésekre vállalkozik és azt tekinti alapfeladatának, hogy az ellenzékét közelebb hozza, akkor szervezetszerű helyén talán helye-

sen cselekszik és érdemes munkát végez. De amikor egy felkent: agitátor, az irodalom egyik büszkesége teszi ezt, akire a radikális táborból néztek fel bátor reménykedésekkel: akkor ne essék zokon, ha megállapítják róla, hogy grófok népszerűsítője lett. A társadalom adottságainak, alaptevő erőinek a megértése szükséges, mert ebből állapítjuk meg cselekvésünk irányát, de azon a fokon, amelyen a túltengő megértés a cselekvés lendületét lenyomja: a minden megértés ártalmas. Az igazi író lelkülete a legérzékenyebb e mindenmegértés iránt, de ismerünk mi egy Ignotust, akinek épp a mindenmegértés alapján voltak kemény írásai és bátor mondanivalói.

Az az Ignotus nekünk még most is tanítómesterünk.

A pápa Bécsben.

- Jelenet. -

Személyek: II. József és VI. Pius. Történik a Hofburgban 1782 március 22-én.

A pápa: Hosszú és fáradságos utat tettem meg, hogy Felséged fenkölt személye előtt megjelenjek, hogy egyházunk és hitünk javát közös erővel és közös akarattal előmozdítsuk.

A császár: Hálatelt szívvel és örömmel fogadom Szentségednek kegyességét.

A pápa: Mély szomorúsággal töltötték el szívemet azok a Felséged birodalmából Rómába érkezett tudósítások, melyek a hitünket fenyegető veszedelmekről adtak hírt.

A császár: A hit magasztos világát tényleg nagy veszedelmek fenyegetik birodalmamban. Vannak olyan papok, akik azt hirdetik, hogy a papok Istenhez hasonló lények, sőt bizonyos tekintetben Istennél is magasabbra tartandók, mert még Istennek is parancsolnak s ő tiszteletteljesen engedelmeskedik parancsszavuknak. Vannak papok, akik elhitetik a jámbor tudatlan néppel, hogyha a szülő nő egy a jezsuita rend szabályait tartalmazó papírlapot tesz testére, ez a szülést sietteti és a fájdalokat enyhíti. Nemrégiben megtörtént Tirolban az, hogy a szent Ágoston-rendű barátok egy leányzóból százmillió ördögöt űztek ki s a főördög beszédet intézett az összeverődött tömeghez. Teljesen osztanom kell tehát Szentséged abbeli aggodalmát, hogy hitünket birodalmamban ezer veszedelem környékezi.

A pápa: Egyesek eltévelyedéseiből még nem lehet az egészre következtetni. Ezek szórványos jelenségek s egyesek vétkeért nem lehet a buzgó és Istennek tetsző életét folytató szerzetesek ezreit büntetni.

A császár: Az Istennek tetsző életet folytató szerzeteseket és apácákat büntetni távol áll tőlem. De úgy vélem, hogy Istennek

tetsző életet csak embertársaik javára munkálkodó, dolgos emberek folytatnak. Csak a saját testi jólétükkel törődő semmittevő emberek élete nem lehet kedves Isten előtt. Birodalmamban 2069 kolostorban 63.000 szerzetes és apáca él. Ezek nagy része sem iskolát nem tart fenn, sem beteget nem ápol. Óriási vagyont csak a saját jólétükre hasznosítják s ez a semmittevő élet az, amit ők kontemplatív életnek neveznek. Birodalmamnak sok millió dolgos lakosa keserves munkával, sok nélkülözés és viszontagság közepette tengeti nyomorúságos életét. Birodalmam dolgozó milliósainak a hit magasztossága szolgál egyedüli vigasztalásul a megélhetésért folytatott küzdelmeiben s csak elméjüknek a tudás fáklyájával való megvilágítása nyújthat reménységet nekik jövő boldogulásukra. Birodalmamnak nagy kiterjedésű területein nincs a népnek lelki vigasztalója, sem oktatója, ami a hitélet bensőségének és a felvilágosodás terjedésének legnagyobb akadálya. A kontemplatív életet folytató szerzetesek és apácák nem a hitet, hanem a babonát oltják a népbe s amerre csak járnak, mindenütt a tudatlanság köde ül a nép lelkére. Szentséged azon kitüntető bizalma, melylyel hitünk javára való együttműködésre érdemesíteni kegyeskedett, visszhangra talált lelkemben s hitünk javára való dolgot vélek művelni azáltal, hogy a klastromok óriási vagyont a lelkesi állások és az iskolák szaporítására szándékozom fordítani. Ígérem, hogy e szándékom megvalósításának minden erőmmel való előmozdítása legfőbb igyekezetem tárgyát fogja képezni, hogy továbbra is méltó legyek Szentséged bizalmára. Ebbéli buzgóságom azóta sem szünetelt, amióta Szentséged Rómát elhagyta, hogy szent személyét egy nagy ut viszontagságainak kitéve birodalmamat és személyemet maradandó emlékü látogatásával megtisztelje. Így március 2-án biztosaim a pozsonyi szent Klára-klastrom vagyont foglalták le, ma pedig Szentséged megérkezése napján a szent Ágoston-rendű apácaklastromok eltörlését rendeltem el.

A pápa: A keresztényi szeretetnek és megértésnek olaj ágával kezemben szólok Felséged nemesen érző szívéhez. Az ájtatos élethez szokott szentéletű szerzetesek és apácák nem szolgáltak rá arra, hogy az élet forgatagába kiüzve nagy nélkülözéseknek és talán az éhenhalás veszedelmének legyenek kitéve.

A császár: Megnyugtathatom Szentséged aggódó szívét. Senkinek közülük bántódása nem lesz és éltük fogytaig megélhetésükről kellő gondoskodás fog történni. Az én lelkemet is a keresztényi szeretet és megértésnek a melege hatja át s nagy öröömre szolgál, hogy Szentségedben a keresztényi szeretetnek melegszívű apostolát tisztelhetem. Legfőbb becsvágyamat képezi, sőt mondhatnám, hogy életem céljául tekintem azt, hogy birodalmam összes népeit a keresztényi szeretet erős kapcsaival forraszsam egybe s hogy birodalmamat az állami élet összes vonatkozásaiban keresztényi szeretet és a keresztényi igazságosság szelleme hassa át. Gondoskodtam tehát arról, hogy birodalmamban ember és ember között ne tegyen különbséget az, hogy ki miképen imádják Istenét. Mindnyájan emberek vagyunk s a keresztényi igazságosság

azt kívánja, hogy mindenki tettei szerint bíráltassék meg, nem pedig aszerint, hogy véletlenül katolikusként vagy protestánsként született. Akadt egy magyar főpap, aki a keresztényi szeretet sugalta azon rendelkezésemre, mely a keresztényi türelem békéjét hirdeti, nyilvánosan rosszalni merészelt. Ezt a püspököt nem tartottam érdemesnek arra, hogy Szentséged elé járuljon s megparancsoltam neki, hogy 24 óra alatt távozzék el Bécsből. Boldog vagyok, hogy Szentségedet megkíméltem attól, hogy egy olyan főpap foglaljon helyet környezetében, ki a keresztényi szeretetnek Szentséged által mindenek fölé helyezett magasztos érzése ellen oly súlyosan vetkezett.

A pápa: Felségednek Istentől nyert nagy hivatása az, hogy összes képességeivel alattvalóinak földi jólétét mozdítsa elő. Nagy örömmel töltötte el lelkemet az, amikor még boldogemlékü elődöm életében, Felséged akkor még mint a trón várományosa, Csehországban az 1770. évi éhínség alkalmával ezer meg ezer embert mentett meg az éhhaláltól. Igazi keresztényi cselekedet volt az, amikor Felséged a fősvény gazdagok és uzsorás kufárok magtárait megnyitotta s kenyeret osztatott szét a nép között. De embertársaink lelki üdvösségéről gondoskodni, az egyház feladata. Teljesítse híven mindenki Istentől nyert hivatását.

A császár: Boldog vagyok, hogy Szentséged szerény cselekedeteimet figyelmére méltatta s hogy egy véleményen lehetek Szentségeddel. En is azt vallom, hogy mindenki a maga helyén igyekezzék kötelességét teljesíteni. A papoknak Istentől nyert hivatása az, hogy a túlvilági üdvösségünkről való gondoskodást hordják szívükön. Nem szívesen látom tehát azt, hogy ha a papok földi dolgokkal való foglalkozásra fordítják bölcsességüket. Szentséged boldog emlékü előde sem látta szívesen azt, ha Isten szolgái a túlvilági üdvösségről való gondoskodás kötelességeit elhanyagolva, földi dolgokkal sokat foglalkoztak. A történelem lapjain örökké aranybetűkkel lesz feljegyezve az, hogy Szentséged dicső emlékü elődje, egy a világi dolgokkal túlsókat foglalkozó szerzetesrendet eltörölni jónak látott. Mi már rég porrá lettünk, amikor még a „Dominus ac redemptor noster” bulla bölcsességét dicsőíteni fogják... De nem kívánok ezúttal Szentséged kegyes türelmességével tovább visszaélni. A szomszédos teremben már türelmetlenül várja a főpapság, hogy Szentségednek hódolhasson. (Kézsorítás. A háttér ajtóit megnyílnak. A császár a főpapság sorfala között távozik.)

Rédei József

A csillagkultusz eredete.

(Második közlemény)

Az ember fejlődésének történetében fordulópontot jelent az az idő, amikor a nomád életet és az azzal járó állandó kóborlást abba hagyva, *földműveléssel* kezdett foglalkozni. Ez a fordulat nyomot hagyott időszámítása történetében is. És ez természetes is, mert a növények fejlődése a nap állásának *égi* változásától függ. Hasonlóképpen ettől függ az esőzés váltakozása és a folyók periodikus kiáradása is, ami a földművelésre sok helyütt a legnagyobb fontossággal bírt (így különösen e kor két legjelentősebb kulturálmájában Egyiptomban és Babyloniában). Ez időtől kezdve tehát az időszámítás alapja az az időtartam lett, amíg a nap egész pályáját egyszer befutja. Ez az úgynevezett napév 365.24 naptól áll, tehát az addig használt holdhónapokkal nem volt egyenlő részekre osztható, ezért a legtöbb nép áttért a 365 naptól álló nap-évvé való időszámításra. Azok a népek pedig, amelyek holdhónapokkal számítanak, ezen a bajon gyakran visszatérő szökőévekkel segítettek.

Ez a megismerés, hogy a nap összehasonlíthatatlanul nagyobb jelentőséggel bír az emberre, mint a hold, lassanként oly erőssé lett, hogy a Napisten a Hold helyére lépett és főistennek lett elismerve. Ez körülbelül a Krisztus előtti 2000. évben történt meg Babyloniában. Itt a Nap a birodalom védőistenével, Jupiter-istennel: Marduk-kal is identifikáltatott. Sőt Egyiptomban IV. Amenhotep Kr. e. 1400 körül keresztül akarta vinni, hogy a napisten egyedül létező istennek ismertessék el. Aurelianus császár pedig a Napot Róma legfőbb istenének tette meg.

Feltűnő jelenség az, hogy a mexikóiak időszámításában egy bolygó, a Vénusz majd oly fontos szerepet játszott, mint a hold és nap. S tényleg a Vénusz fényének változásai igen szembeötlőek és e bolygó a két nagy égi fényező mellett az égboltozat legfeltűnőbb képlete. Már Homérosz is ismerte s a napon és holdon kívül beszél az Est- és Hajnalsillagról is – e kettőnek azonossága ekkor még ismeretlen volt – s megemlíti még ezeken kívül a Szíriuszt és Arkturt s a csillagzatok közül a legfeltűnőbbeket: a Plejadokat, Hyadokat, Oriont, és a nagy Medvét. A Vénusz fényváltozásainak egy-egy periódusa majdnem pontosan 16 évnek felel meg. Ezt már a mexikóiak is megállapították s számításaikban nyolc napévet egyenlőnek vettek öt Vénusz-periódussal.

Ehhez képest a mexikóiak vallásának történetében is fontos szerepet játszik e bolygó s teremtés-történetükről Alfredo Chavero a következő képet festi: „A teremtő Atya az Ég, Xiuhtecutli volt, az azúrkek Ur. Az Anya Omecihuahatl volt, a Tejút, a kettős Asszony. Xiuhtecutli Tűz útján termékenyítette meg az égi Anyát s az ő kozmikus anyagából hasítottak le a csillagok, melyek közül legfontosabbak voltak a Tonatiuh, a Nap, Tezcatlipoca, a Hold és Quetzalcoatl, a Vénusz. Ezekből lettek a főistenek. Imádóik

emberi alakkal ruházták fel őket. De a többi Csillagistenekről is miriádnyi szobor készült vallási célokra agyagból, fából és kőből.”

Az idők folyamán Vénusz Babyloniában is egyenrangúvá lett a Nappal és Holddal s együtt képezték a Sin, Shamash és Ishtar triáoszt. A többi semita népnél és az araboknál is hasonló szerepet játszott és tagja volt a főistenek triászának. A Krisztus előtti 8. századtól kezdve az asszír királyok hatalmuk égi eredetének jeléül a három legfontosabb égitestnek szimbólumát viselték magukon, amelyek közül a kereszt (eredetileg négy küllőjű kerék, melynek abroncsa később el lett hagyva) a napot, egy sarló a holdat s egy gyűrűtől körülvett csillag a Vénuszt (Ishtar) jelképezte. A keresztény vallás a keresztet, a mohamedán pedig a holdsarlót vette át innen szimbólumául.

Ez a jelenség, hogy a Vénusz a Holddal és Nappal egyenrangúvá tétetett, de még inkább a Vénusz szinódikus keringési idejének a mexikói kalendáriumba mint az időszámítás alapját képező időperiódusnak felvétele minden más bizonyítéknál világosabban mutatja, hogy a csillagoknak isteni imádása elsősorban nem hasznos fényhatásaiknak volt következménye, hanem azon alapult, hogy szabályos változásaik kitűnően alkalmasak voltak az idő mérésére.

Magától értetődik, hogy az egyszerű ember nem volt képes a hosszú periódusok számát emlékezetében tartani. Éhez naptárszerű pontos feljegyzések voltak szükségesek. E feljegyzések végzése a törzs, illetőleg nép legbölcsebb egyéneire lett bízva. Ezzel szemben természetesen kötelesek voltak a férfiak előre megjelölni azokat az időpontokat, amelyek különböző fontos teendőkre a legkedvezőbbek lehettek, így példának okáért a holdtölte hosszabb vándorutak megtételére, a legkedvezőbb időszakok a vetés, a föld megművelése és az aratás elvégzésére és a kellő időpont a vízműveknek és gátaknak kijávitására az áradások bekövetkezése előtt. így idővel a nép egész gazdasági élete ez egyénektől függött s ezzel természetesen nagy hatalom jutott kezükbe. Isteneiknek hatalmas és pompás templomokat és palotákat építettek, amelyek csillagvizsgálókul is szolgáltak (az úgynevezett Teocalliák Mexikóban). Természetes, hogy e hivatalnokoknak, kik most már mint papok szerepeltek, erősen érdekükben állott, hogy isteneik hatalmát valamiképpen le ne becsüljék. Ezért azt a hitet terjesztették, hogy az ember összes cselekedetei és különösen az ember és a népek sorsa a csillagok állásától függ. Ebben valószínűleg ők maguk is hittek, mert amit nagyon kíván az ember, azt maga is szívesen elhiszi. Csak emlékezzünk vissza arra, hogy ennek az úgynevezett tudománynak (asztrológia) újabb időben egy oly kiváló ember, mint Tycho Brahe, volt legkiválóbb képviselője, aki minden erejével azon volt, hogy jövődölései számára jó statisztikai anyagot gyűjthessen össze.

A papok állandóan megfigyelve az égitesteket, csakhamar rájöttek, hogy más csillagok, az úgynevezett planéták vagy bolygócsillagok is úgy viselkednek, mint a Hold vagy a Vénusz. Ter-

mészetes csak, hogy mindezeket felvették a csillagistenek közé és a három főisten után sorozták őket. Ezenkívül megállapították a bolygók keringési idejét is, amely alatt a Földhöz, illetőleg Nap-hoz viszonyított ugyanazon helyzetbe visszakerülnek. Ezeket a bolygókat azután felruházták mindenféle tulajdonságokkal és hatalmakkal, melyekkel képesek voltak befolyást gyakorolni az élő lényekre. A Napot és Holdat is beleszámítva, 7 ilyen bolygót ismertek, melyek közül, képzeletük szerint, mindegyik a hét egy napján uralkodott: így tehát 7 napig tartott egy ilyen ciklus s ennek letelte után újra megismétlődött ugyanazon sorrendben a bolygók uralma. Ez az eredete a ma is használt, 7 napból álló s ezért meglehetősen célszerűtlen időperiódusnak, melyet „hét”-nek nevezünk s amely a sokkal racionálisabb, mert 10 napból álló időperiódust, a dekaszt, teljesen kiszorította a közhasználatból. A francia forradalom ugyan visszaállította a 10 napból álló periódust, de ennek használata csak rövid ideig (1793-tól 1805-ig) tartott.

Hogy az időszámítás mily fontos tényezője az emberi kultúrának, azt bizonyítja az is, hogy az „Időt” magát az istenek urának tekintették. A perzsák vallásában ez a felfogás még sokkal élesebben jut kifejezésre, amennyiben ők az „Időt” mint az „Osistent”, mindenek atyját imádták.

Megállapítható tehát, hogy miképpen a legrégebbi vallások az ember fejlődésének történetében az első kísérleteket jelképezik, amelyekkel az ember az őt körülvevő természeti jelenségekre úgy igyekezett hatást gyakorolni, hogy abból raja haszon származzék, – éppúgy fejlődött a régi kultúrnépek hatalmas csillagkultusza abból a szükségletből, hogy az időtartamok mérése exakt módon történhessék és hogy ilyformán a jövővel legalább némiképpen számolni és az időszakok változását előre tudni lehessen. A mexikóiak és a babylonok csillagászatának fejletlenségét magyarázza az, hogy e népek tudósai kizárólag arra törekedtek, hogy megfigyeléseik ismétlésével és azok pontosságának fokozásával minél pontosabban állapítsák meg az egyes időperiódusokat, de az égitestek fizikai viselkedésének megismerésére nem törekedtek. Ebben a tekintetben a régi görögök messze túlszárnyalták őket és a mai kultúrnépek – természetesen – még sokkal nagyobb mértékben. Az ő filozófiai és kritikai spekulációik a mexikói és babyloni csillagászok naptárszámításait valódi tudományyá, az asztronómiává fejlesztették. Ezzel szemben a babylon asztronómus papok egy óriási és sok tekintetben csodálatosan pontos adathalmazt gyűjtöttek egybe, de az ő ismereteikből még sem fejlődött valódi tudomány, hanem csupa babona szülőanyja lett, éppen azért, mert tisztán anyaggyűjtésre törekedtek s elmulasztották ismereteiket áttekinthető rendbe szedni, ami könnyen a Newton-féle törvények felfedezésére s ezzel az égitestek mechanikájának megismerésére is vezethetett volna.

A babylonok és mexikóiak kultúráját a többi kevésbé művelt nép is átvette s ez magyarázza, hogy az összes civilizált népek az istenek égi eredetében hisznek. Hasonlóképpen átvették az

asztrológiát: is, amely uralta a műveltek gondolkodásmódját egészen az utolsó két századig.

Az asztrológia és az ugyanazon időben űzött alchymia között egyrészt és másfelől a mai modern kort jellemző természettudomány között a legjelentősebb különbség ott rejlik, hogy az elmúlt korok tudósai, mai utódaikkal ellentétben, nagyon keveset törődtek *azzal*, hogy a tudományt új és új empirikus anyaggal bővítsék. Oly fogalmakkal dolgoztak, amelyeket ők maguk találtak ki, amelyeknek „logikus” rendszerbe szedése éppen ezért nehézség nélkül sikerült. A nap minden óráját és a hét minden napját egy-egy bolygó uralta; a test minden része megfelelt az állatöv egy-egy csillagzatának és minden országot vagy nagyobb területet is ezekkel jelölték meg. Ez az úgynevezett „szimpátia-tan” minden empirikus megokolást nélkülözött. Természetesen az ebből vont következtetések is értéktelenek voltak a csak a hihetetlenül erős tekintélytisztelt mentette meg az összeomlástól ezt a különös szisztémát.

Berthelot, aki a kémiának ó- és középkori fejlődését igen alaposan ismerte, arra a következtetésre jutott, hogy az alchymia alapvető tévedésének eredete két görög filozófusnál Platónnál és Aristotelesnél keresendő, kik a középkori gondolkozásmódra döntő hatást gyakoroltak. Ugyanezt el lehet mondani az asztrológiáról is, amely át és át van hatva a skolasztikus bölcselek formalizmusától, ez pedig megint csak Platontól és Aristotelestől származik.

Ma a természettudománynak és a vele szoros összefüggésben levő technikának fejlődése egészen másként történik. A bűvarokodás új és új tényeket világít meg s a tudósok nem kénytelenek új, fantasztikus fogalmakat és törvényeket teremteni, hogy ezekkel dolgozhassanak. S a jelenkor néhány rövid évtizedének természet-tudományi termelése értékben az elmúlt korok hosszú évezredekének munkáját óriási módon túl is szárnyalja. S bár gyakran úgy tűnik fel, hogy az úgynevezett szellemi tudományok még mindig a platon-aristotelesi filozófia régi és terméketlen módszereivel dolgoznak, – itt is mindinkább elnyomja az ókorból örökölt szövművészetet a természettudományokban alkalmazott dolgozási módszer.

Kétségtelen, hogy a szellemi tudományok újkori fejlődése, – melyet a természettudományi metódusok alkalmazása jellemez és okozott – oly nagymérvű, hogy az elmúlt idők e téren termelt javait egészen árnyékba borítja. Mégis azt a jóleső reményt nyújtja a ma szorgalmas munkája, hogy az emberiség kultúrájának óriási és gyors emelkedése fog következni.

Svante Arrhenius után.

SZEMLE.

A „Világ”

megindulásakor egy tekintélyes és súlyos közvélemény lélegzett fel és várt tőle következetes és kérlelhetetlen propagandát. Ez a közvélemény a klerikális és feudális hatalmi erők ellenére szökkent fel s e két retrográd tényezővel szembe állította a *Világot* mint a progresszív tudományos meggyőzések egyetlen napi népszerűsítőjét. A szekularizáció, az általános választójog, a nagybirtokellenes agitáció és az uzsoratóke ostroma minden modern kultúrérdek hangoztatásával együtt: íme ezt hirdette a *Világ* s ebben a várakozásban azonosította magát vele jóformán az egész magyar radikalizmus. Az ellentáborban ijedtséggel és félelemmel várták, a szabadkőművességgel való kapcsolata pedig – a mindenki által tudott erkölcsi és anyagi támogatása a szabadkőművességnek – a közömbösebben már előre tiszteletet ébresztett. Minden feltétel megvolt, hogy mihamar nagyszúlyú és tekintélyes orgánummá legyen, az akkor erősen aktuálisra fordult választójogi küzdelem zászlóvivője. De a barátok reményeiből és várakozásából nem valósult meg semmi. Az ellenségek félelmét hamarosan megnyugvás váltotta fel és az előlegezett tisztelet lenézéssé vált. A *Világ* sohasem tudott egy nívóra emelkedni azokkal a célokkal, amelyeket leszögezett. A kezdetben talán még érthető határozatlanságot és tétovázást sohasem váltotta fel lendületes akció, a kitűzött célok mellett való határozott és energikus kitarás. Ahelyett, hogy kihasználta volna abban való óriási erkölcsi erejét, hogy nem volt üzleti vállalkozás és nem azért csinálódott, hogy tulajdonosának anyagi érdekeit kiszolgálja – a tiszta elvi álláspontok meg nem alkuvó hirdetésével módjában lett volna lelkes, áldozatkész tömegeket gyűjteni maga köré – úgy viselkedett, mintha száz tulajdonosa lett volna, százfelé mosolygott, százfelé hajlott, mindig az arany középutat kereste és langyos radikalizmusával minden szimpátiát eljátszott.

Néhány kiváló elvtársunk legalább eleinte érvényesíteni tudta a maga szavát és írását a radikális világnézet érdekében, de az a politikai taktika, amelyet a lap mai felelős főszerkesztője néhány félénk,, bár jóhiszemű utazórészvényes és egypár harcias kávé-suffragett befolyása révén a saját tengelye körül való örök körforgással űzött, minden progresszív és meggyőződéses férfiút a *Világ* cirkulusain kívül helyezett. Hiszen lehetséges, hogy a hozzáfűzött várakozások nem voltak egészen indokoltak: a szabadkőművesség nem egységes volta, az intézményesen biztosított sokféle beleszólás, szervi hibái voltak az alkotásnak, de bizonyos, hogy ezt a fordított karriert, ezt a gyors és

inkább komikus, mint tragikus lecsúszást a szerencsétlen szerkesztő-választás okozta; az hogy olyan szerkesztő került a lap élére, akiben a teljes politikai analfabétaság, az újságíráshoz való teljes hozzáértéssel találkozott.

A főszerkesztő úr, aki mindig mindenkivel minden áron békét akart; aki együtt ankétezett Khuen-Héderváryval és a fenébe küldte a szocialistákat; aki félszeggel mindig a sajtóiroda, a másikkal pedig a részvényesek apró érdekei felé kacsintott; aki a májusi tüntetésekor a kirakatokat sajnálta, most pedig a csendőrtisztek javadalmazását akarja emeltetni, aki az egész választójogos forradalmi akciót sarokba állította a vándoripartörvény vagy a bosnyák vasutak mögé; aki az újság belső valutáját tönkretette s azt a pár lelkes és energikus újságíró, akik a lapot legalább zsumnalisztikailag emelni igyekeznek, szinte kompromittálja a kartársak, elvbarátok és a közönség előtt, – ez a zsidó-klerikális kispolgári amatőrpolitikus olyan mélyre sülyesztette a szabadkőművesség meg nem keresztelt bárkáját, hogy valóban szerencsének kell tartanunk, hogy önmagán kívül alig ránthathat immár magával valakit. A főszerkesztő ur pártokon felül akart maradni az utolsó évek nagy harcaiban; ez a törekvése annyira sikerült neki, hogy azt hisszük, rövidesen egyedül fogja nemcsak teleírni a lapját, hanem olvasni is ... Mi pedig, amely készséggel állottunk a *Világ* mellett ameddig szíves kötelességünk volt, éppoly kénytelen kötelességünknek tartjuk most szakításunkat bejelenteni.

Munkásmozgalom.

(Németország, Franciaország, Anglia, Skandinávia, Magyarország.)

A német szociáldemokrata párt chemnitzi pártgyűlése, az angol és francia szak-szervezeti kongresszus, a három skandináv állam szocialista pártjának együttes tanácskozása és a holland választójogi demonstráció legutóbbi beszámolóink óta a nemzetközi munkásmozgalom legkimagaslóbb eseményei. És természetesen a magyarországi választójogi küzdelem.

A német pártgyűlés tónusán és hangulatán a legutóbbi választások nagy sikerének diadalmas érzése volt uralkodó. A tanácskozások napirendjének jelentékeny részét is a választások ügye foglalta le. Intranszigen, puritánul engesztelhetetlen osztályharc-hirdetők szemére vetették a pártvezetőségnek a pótválasztások alkalmával a polgári liberálisokkal kötött egyezséget. Helyesen mutatott rá ezekkel szemben Scheidemann arra, hogy a parlamenti tevékenység szükségszerűen magával hozza a mandátumok számának kellő értékelését. Igen fontos javaslatokat dönt el 5-10 szavazat. Így például az örökségi adóról szóló javaslatot csak 8 szótöbbséggel vetették el. A liberálisokkal való megegyezés nélkül lehetetlen lett volna 110 szociáldemokrata képviselő megválasztása. A szövetkezésnek legfontosabb eredménye azonban az úgynevezett fekete-kék blokk szétugasztása volt. A párt taktikája megakadályozta az összes polgári pártoknak a szociáldemokráciával szemben való egyesülését, amelynek elérésére oly nagy erőfeszítéseket tett a kancellár vezetése alatt az egész német reakció. A gyűlés nagy többséggel hagyta jóvá a pártvezetőség taktikáját és ezzel a politika napi szükségletei iránt való érzékének adta tanújelét, nem adva igazat annak a dogmatikus álláspontnak, mely a munkásságnak polgári pártokhoz való közeledését minden körülmények között lehetetlennek tartja.

A pártgyűlés azonkívül részletesen foglalkozott az ifjúmunkások nevelésével, a drágaság és az imperializmus kérdésével. A drágaság megszüntetését követelte, az élelmi-

szer-, takarmány- és húsvámok megszüntetését, az állat- és húsbehozatal elősegítésére a határok megnyitását, az adópolitika gyökeres reformját a tömegek szükségleti cikkeire kivetett közvetett és közvetetlen adók eltörlésével és helyükbe a közvetetlen vagy jövedelmi és örökösödési adók állításával. A drágaság vitájánál mutattak reá a fogyasztási szövetkezetek nagy jelentőségére is. A szövetkezetek, ha nem is gyűrhetik le a drágaságot, melynek részben világgazdasági, részben országos okai vannak, nagy mértékben enyhíthetők. Az imperializmusról szóló vita befejezésétül határozatot hoztak, melyben a zsákmányoló hódítópolitika helyébe a viláfgazdaság szabadságát és a nagybirtokosokat és a vállalkozókat a nép költségén gazdagító védővámrendszer eltörlését követelik. Új nézőpontok nem merültek fel a vita során. A német pártnak a gyarmatpolitika kérdésében teljesen határozott az állásfoglalása. Az imperializmust egyedül az uralkodó osztályok és a dinasztia érdekébe állónak hirdetik. A fegyverkezés megszüntetését nemzetközi megegyezés útján követelte a pártgyűlés, mely külön foglalkozott még a bányakatasztrófák kérdésével. Hivatalos kimutatások szerint az utolsó négy évben a német bányáiban 2059 embert öltek meg a bányakatasztrófák, 1686-tól 1011-ig 59.978 súlyos vagy halálos baleset fordult elő a bányákban és ezek közül 31.288 esetben a szerencsétlenül jártak azonnal meghaltak. A pártgyűlés a bányászok számára 8, veszedelmesebb bányákban 6 órai munkaidőt, kellő számú mentőberendezést, a munkások soraiból való bányafelügyelők választását követelte.

Egy kellemetlen személyes ügy is foglalkoztatta a pártgyűlést. Gerhard Hildebrandt, a párt revizionista szárnyának egyik publicistáját, a solingeni pártszervezet kizárta a pártból egy könyve miatt, melynek végkövetkezményeiben Hildebrand állítólag ellentétbe jutott a pártprogram alapelveivel. E kizárást a panaszbizottság 5 szóval 4 ellenében szintén jóváhagyta. Hosszas vita után, melyben mind Hildebrandt ellen, mind Hildebrandt mellett felszóltak, sőt maga Hildebrandt is védelmére kelt ügyének, a pártgyűlés nagy többsége a kizárást mellett szavazott. Azt hisszük, a német párton kívül egyetlen ország szocialista pártjáról sem volna feltehető, hogy egy tagját, aki azonkívül a pártnak bizonyos értékes szolgálatokat is tett, tudományos könyvéért a pártból kizárja, bármennyire is ellentétbe kerül az illető a soha meg nem dönthető, szent marxi alapelvekkel. Ez a gyakorlat a tudományos munka, a gondolkodás és a kritika gúzsba kötését jelentené, amelyre a munkásság nagyszerű kulturális mozgalmanak semmiképpen sincs szüksége, sőt éppen a munkásság érdeke minden, a párt köréből származó, jóindulattal előadott véleménynek, főképpen pedig tudományosan megokolt véleménynek meghallgatása és megvitatása.

A pártgyűlésnek egyébként az idén is a párt jelentős fejlődéséről adtak számot. A párt bevételei az előző évi 1,357.761 márkáról 1,697.630 márkára emelkedtek. A *Vorwärts*, a párt középponti napilapja, (ezenkívül még 72 napilapja van a pártnak) maga 281.451 márka, a *Neue Zeit*, a párt tudományos folyóirata, továbbá a nők hetilapja és a párt vicclapja 99.000 márka tiszta nyereséget hoztak. Választási költségekre a legutóbbi képviselőválasztások idején 2,384.965 márkát költöttek. Jogosan hangsúlyozta a gyűlés egyik szónoka, hogy ezek a nagy összegek az önfeláldozás, harci készség, de elsősorban az öntudatosság csodálatos tanúságtevői.

*

Az angol szakszervezeti kongresszusban, mely tanácskozásait Newport városában tartotta, képviselőkkel résztvevő szakszervezetek tagjainak száma az előző évi 1,652.133-ról 1,970.009-re emelkedett. A kongresszusi Newport városának polgármestere is üdvözölte a községtanács élén, hangsúlyozva a föld és a telek, továbbá a bányák és a vasutak államosításának szükségességét. A kongresszus tiltakozott az

ellen, hogy a kormány a sztrájkok letörésére közreműködjön és hatalmi eszközeit a munkáltatók érdekében érvényesítse, amint a londoni kikötőmunkások legutóbbi sztrájkjánál tette. A parlamenti bizottságot felhatalmazták az azonos szakmák szakszervezetei egybeolvasztásának megkísértésére, hogy minden szakmának csak egy szövetsége legyen és így a taktikára és az egyezségekre vonatkozóan egyöntetű eljárást honosítsanak meg. Az angol munkásmozgalom legnagyobb gyöngesége ugyanis a szétágazó, nem centralizált szervezkedés. A földmunkások azt javasolták, hogy ők is felvétesse az azoknak a szakmáknak jegyzékébe, melyekben „az izzasztó rendszer” (sweating system) uralkodó, (tudvalevően a legkiszákmányolhatóbb iparágakat nevezik így) és az 1909. évi törvény értelmében részükre is állítsanak fel bérhivatalokat, továbbá olyan törvényt követelnek, amely kimondja a mezőgazdaságilag értékesíthető területek kötelező művelését. Mind a két javaslatot elfogadták. A minimális bér kérdésében felhatalmazták a parlamenti bizottságot, hogy lépéseket tegyen a felnőtt munkások részére 30 shilling (35 ½ K) bérminimum törvénybeiktatása érdekében. A szindikalista akció sikertelen maradt. A kongresszus külön határozati javaslatban, melyet 48.000 szavazattal szemben 1.693.000 szavazat fogadott el, hangsúlyozta a politikai mozgalom fontosságát.

*

A svéd, norvég és dán szocialista kongresszus a három skandináv ország egymással erős kapcsolatban álló munkásmozgalmának együttműködését hangsúlyozta. Itt is szóba került a háború ügye és a békebíróóságok intézményének a megalkotását sürgették. Az antimilitarista propagandában mindegyik országnak szabad kezét biztosították. Mind a három ország munkásmozgalma jelentékeny. A svédországit már részletesen ismertettük e lapokon.¹ A földművelő Norvégiában a szociáldemokrata pártnak 11 mandátuma van, amelyre 90.000 szavazat esett. Vagy 350 szocialistát sikerült a községi tanácsokba is beültetni. A szervezett munkások száma 1910-ben 46.397 volt. Legerősebb a mozgalom Dániában, ahol a körülmények különösen kedveztek fejlődésének. Majd az egész nagyipar Kopenhága körül van koncentráva és a vagyonos parasztok és munkásaik között az osztályellentétek sok helyen nagyon kiélesedtek, úgy hogy a földmunkásmozgalom is fejlett. A parlamentben ülő 24 képviselőre 77.000 szavazat esett. A szenátusban 4, a községi tanácsokban mintegy 450 szocialista ül. A szervezett munkások száma 1910-ben 122.874 volt. Dániában van az összes országok között a munkásság legnagyobb százaléka (40%) szervezve. Belgiumot kivéve, ebben a kis országban van a világ legelső szövetkezeti mozgalma is. Körülbelül 2000 szövetkezet működik Dániában; ezek fele fogyasztási szövetkezet 150.000 taggal és 200 milliónál nagyobb foggalommal.

A németalföldi munkásmozgalom, mely eleinte sokat bajlódott anarchista tendenciákkal, 1897-ben vett először részt választási küzdelemben. Az akkor kapott 13.025 szavazat 1901-ben 38.279-re, 1905-ben 65.742-ra és 1909-ben 82.793-ra szaporodott. A második kamara 100 mandátuma közül, bár a holland cenzusos választójog a polgárok felét megfosztja szavazatától, 7 szocialista kézben van és azonkívül vagy 30 városi tanácsban van a párt képviselve. A szakszervezetek középpontjához 1907-ben 32.270, 1910-ben 44.378 tag tartozott. Belga példára, persze sokkal szerényebb méretekben, mintegy 100 fogyasztási szövetkezet szolgálja ezenkívül a holland munkásság érdekeit. A cenzusos választójog mindenképpen alkalmas arra, hogy a holland munkásság csak néhány képviselőt küldhessen a parlamentbe. Ez ellen a választójog ellen rendezte a

¹ I. évfolyam 245. oldal.

holland szociáldemokrata párt tavaly és az idén is hatalmas meetingjét Hágában a parlament megnyitásának napján. A gyűlésen és az azt követő békés tüntető felvonásokban 35.000 ember vett részt és követelte az általános választójogot.

*

A francia szakszervezeti kongresszussal kapcsolatban az érdekes és fölötté jeleni tékeny francia munkásmozgalom ismertetését a *Szabadgondolat* jövő számára ígérjük.

Végül még egy hazai munkásünnepről kell megemlékeznünk. A magyarországi nyomdászmunkások szakszervezete a napokban ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját, és történetét ez alkalomra egy 560 oldalas munkában íratta meg. A munkásság ez elitje Magyarországon is vezet szervezetség dolgában. A nyomdai munkásoknak Budapesten 99%-a, országos átlagban 90%-a van szervezve. A magyar szervezettel a nemzetközi titkársághoz tartozó 18 szervezet közül taglétszám tekintetében az ötödik, vagyon tekintetében a harmadik helyen áll. A magyar nyomdászok munkaideje $8\frac{3}{4}$ óra, míg Németországban, Svájcban és Olaszországban 9 óra, Franciaországban még ennél is több a munkaidő. A munkabériminimum Budapesten heti 35 korona. A Segélyező egyesület tíz év alatt 3,123.006 koronát fizetett ki különböző segélyezések címén. Azonkívül a szakegyesület munkanélküli segélyt is fizet. A munkáltatókkal kötött kollektív szerződés szerint a munkaközvetítést a szakegyesület végzi. Könyvtárai a leggazdagabbak a szervezetek között: Budapesten 6771, vidéken 20.675 könyvvel. A központi könyvtár 3484 olvasó látogatta. A három utolsó évben a könyvtár 174.200 alkalommal hozott könyvet forgalomba. Oktatásra 5095 koronát költött 1911-ben a szervezettel. Külön hetilapja van, a *Typographia*. Mint ez adatok is mutatják, az a kulturmunka, melyet egy, a nyomdászmunkásokéhoz hasonló szervezet végez, úgyszólván semmiféle más közéleti tényezővel sem mérhető össze. Nagyon esztelen, nagyon káros, nagyon reakciós politika ezeknek a szervezeteknek üldözése, zaklatása éppen annak az államnak részéről, melynek oly sok feladatát vállalták és végzik el kitünően.

(sz-ur.)

Kultúránk szegényfoltjai.

Az őszi zsidóünnep idejére a sok üresen álló bolthelyiség mellett imaházzá vedlett át a régi országház nagyterme is. Néhány éve megpróbálták s azóta évről-évre több mint egy hónapra ilyen célra foglalják le a főváros ez egyetlen könnyen hozzáférhető s nagyobb nyilvános előadások tartására alkalmas helyét. Hogy az egész éven át üzleti gondoktól elnyomott zsidó vallásosság bűnbánati ünnepén ily expanzív igényekkel lép fel, ezt értjük. A városi helyiség elfoglalása meg kétszeresen kedves lehet előttük: amellett hogy olcsó, egy csapásra a nyilvánossággal dolgozó kultúregyesületek működési lehetőségeit is csökkenti. Azt azonban nagyon szomorúnak tartjuk, hogy a főváros vezetőitől hiába várunk annyi kultúrérzéklet, hogy a szabadoktatás érdekeit előbbre helyezték a hitközség zsíros imaház-üzletének támogatásánál.

Tiszaeszláron a minap 1000 korona évi javadalmazással tanítónői állást hirdettek, de ki van kötve, hogy a tanítónő a kántort és a lelkészt is helyettesíteni tartozik... Tisza István legutóbbi beszédében így emlékezett meg a tanítói fizetésemelésről: „a költségvetésbe *egy nagy összeg* – gondolom 12 millió – van beállítva erre a célra.” Íme, milyen más a pénz értékkelése, ha közoktatásról van szó, azok előtt, akik a hadseregére kért százmilliókat szóra sem érdemes semmiségekként szeretik elintézni.

Közigazgatási szégyenfolt-gyűjteményünk díszes példánnyal gyarapodott e hónapban a szigetvári főszolgabíró személyében, aki lóhátról gyönyörködött a szemeláltára véresre vert embereken, aki puskatussal igazította el a választókat az urnához, aki az uradalmi embereket korbácscsal kényszerítette a vasárnapi munkára. S míg ő az ezek miatt folyó perben próbál védekezni, egy másik kollégájáról az derült ki, hogy tévedésből a kormánypárti korcsmároson hajtotta be azt a pénzbírságot, amit látatlanban tisztátalan helyiség címén a hasonló nevű ellenzéki korcsmárosra rótt ki ... És hogy hányszor nyílik alkalmá a szolgabíró uraknak hasonló évődésre, arról tájékoztathat e kis statisztika: Az 1910. év folyamán a magyarországi közigazgatási hatóságok előtt jogerősen befejezett ügyekben 853.388, ugyanezen idő alatt a kir. járásbíróságok előtt 406.416 személy ellen folyt bünvádi eljárás ...

Így őszi esőzések idején meg tavasszal hóolvadáskor „Árvizek mindenfelé” címen külön rovatok nyílnak a lapokban. A kis erdélyi folyócskák megdagadnak és hátukra kapják a partmenti apró vityillókat s kimossák a földbe vetett magvakat. S az emberek belenyugszanak, mintha elháríthatatlan elemi csapásról volna szó, amin csak utólagos, könnyhullajtó gyűjtéssel lehet segíteni. Ősztől tavaszig és tavasztól őszig elfelejtik, hogy ez évről-évre majdnem törvényszerű biztossággal ismétlődik meg és ugyanilyen törvényszerűen marad el ott, ahol a szükséges szabályozást végrehajtották. Mily szerencse, hogy nem mi élünk olyan természeti viszonyok között, mint a hollandusok, – rég elvitte volna már a tenger árja ezt a patakokkal sem bíró, gyámoltalan országot.

Nagykikinda rendőrkapitánysága 400 korona pénzbüntetésre ítélte Dippong József téglagyárost, mert – amint az ítélet szól – „beigazolást nyert azon körülmény, hogy akkor, midőn panaszos a nehéz munkát végezni nem akarta és nem bírta, terheltnek teljhatalmú munkafelügyelője korbácsütésekkel szorította a nehéz munkára, hogy a korbács állandóan a gyár helyiségében a szegen függött, hogy az alig 12-14 éves gyári munkások oly munkát végeznek, melyet testi szervezetük csakis nagy megerőltetéssel bír el.” – „A pénzbüntetés legmagasabb (1) mértékét azért kellett alkalmazni” – mentegetődzik az ítélet – „mert Dippong ellen a folyó évben már számtalan feljelentés tétetett és csak így vélte ezen ázsiai állapotok megszüntetését elérni.”

Parlament és hadsereg.

A parlamenti választásoknál újabban a parlament funkcionálásánál is mind nagyobb szerepe van a hadseregnek. Ezt a munkapárti parlamentet – túlzás nélkül állíthatjuk - *a hadsereg céljaira hozták össze*. A hadsereg érdekeit legexponáltabban Tisza István képviselte, ki egy perc alatt elintézte azt, amit tizenkét év alatt összes kormányaink és parlamentjeink nem tudtak elintézni. Ebben a pillanatban lett napnál világosabb az, hogy a magyar parlamentnek legfőbb hivatása a hadsereg érdekeinek kiszolgálása, mely hadsereg állam az államban, amelynek tehát minden érdek, minden jog, minden hatalom, minden alkotmány alá van rendelve. Ennek a felfogásnak élő megtestesítője lett Tisza István, aki ugyanazzal a gessztussal, melylyel mindent megadott a hadseregnek – mindent elszedett a népképviselőktől. A hadsereg érdekeinek feláldozta a parlamenti alkotmányt. így lett a magyar parlament elnöke sírásója is a parlamentnek, melynek „tekintélyét és súlyát” védeni „jelkiismeretére” fogadkozott. Most, hogy a hadsereg szükségletei ki vannak elégítve, a parlamentet elnapolták. A parlamentre

már nincs szükség, a parlament nem működik, a parlament mehet aludni. Az alkotmányosság utolsó fűgefalevele ott maradt a parlament elnökének egyik balkezeiben. A másik balkezeivel Tisza István az új alkotmány megteremtése, a népparlament ellen hadakozik. A bukófélben levő osztályalkotmány utolsó menedéke a hadsereg; urainak gyáva, ijedős, szolgálai kiszolgálása lett. A népjogok elleni csatában a magyar parlament többsége térdet-fejet hajtott a hadsereg előtt, hogy megmentse a maga számára a hatalmat, hogy biztosítsa az ellenzék választójogi reformtörekvéseivel szemben a Tisza-féle, a *munkapárti választójogot*. Egyelőre nem a munkapárt lett ott a győztes, hanem a hadsereg. A törvény, mit június negyedikén hoztak, nem parlamenti tény, de hadi tény volt, melynek szankciót a nyomban kihirdetett ostromállapot adott. A delegációkat szeptember 17-én szintén csak haditénnyel, az egész ellenzék megostromlásával s kidobásával tudták megválasztatni. Alkotmányos államokban, ha egy kormány beismerten törvényteleniséget követ el, vagy lemond, vagy feloszlatja a házat. A Lukács-kormány, úgy látszik, egyikre sem képes elszánni magát. A most beállott balkáni bonyodalmak egyik vagy másik irányban siettetni fogják a kibontakozást. Lukács és Tisza távozása automaticæ lehetővé tenné a normális parlamenti tanácskozást. Ha Lukács és Tisza helyükön maradnak, ez jelképes bejelentése lesz annak, hogy e mozgalmas időkben a hadseregnek nincs szüksége a magyar parlamentre. A népparlament kényszerű és kikerülhetlen eljövételét azonban a nyílt abszolutizmus csak siettetheti.

Vázsonyi Vilmos futása.

Vázsonyi Vilmos, a népszónok, aki nem szónokolhat a népnek: idáig jutott el a nagy orátor, a néhai népvezér, a főváros kegyura, Theresianus Rex Judeorum!

Dicstelen megroppanás. A népnek nem kell többé Vázsonyi Vilmos; a dobogó, mely eleme volt, többé nem nyújt teret a kitérő embernek. Ha oly igazán nagy férfiú volna Vázsonyi, mint amennyire nem az, jómaga is tisztában volna vele, biztonságosabban, mint bárki más, hogy a feminista nagygyűlésről való futása volt a legszomorúbb bukása életének. Egy népszónok, akit a nép nem akar meghallgatni, egy új aranyszáju szent János, aki igazságai aranyát lenyelni kénytelen! Egy új Midás király, aki ellenállhatatlan szónoklási kedvén ezután a nádasok enyhe partjain lesz kénytelen könnyíteni.

Szomorú volt végignézni, hogy megjelent a pódiumon és egyszerre csak harsányan és vészesen felorkánczott a szidalom, a gúny, a harag és a megvetés rianása. Szomorú volt látni, amint a nép elől futott, ki valaha, mint a demokrácia csatára, elsőnek vágta be a magyar osztályparlament kapuját.

– Egy szegény zsidó fia – mondták lelkesen –, ő az, aki megdönti ezt a korhadt parlamentet! – de azóta a Húvös-féle választási mocsárból nagyranőtt városi kormányzó hűséges támogatója lett a korhadt parlamentnek.

Tragikus sors, hogy akkor kellett eljutni e pontra a demokrata vezérnek, amikor a demokrácia kérdése a gyakorlati politika legforróbb kérdése lett. A széles népretegek ostroma előbb ért a parlamentbe, mint amikor a patentozott demokráciára előnyös lehetett volna. Mit tehet ilyenkor a vezér? Mit mondhat Vázsonyi? Hogy reakciós, azt nem meri bevallani, a radikalizmus pedig már rég kényelmetlenné vált. Ó tán az az archimedesi pont, aki kívül esik a földkerekségen. Ó jaj, még megteszi egy szép napon, hogy kiemeli a Földet sarkaiból! A Vázsonyi Vilmos!

A feminista nagygyűlés.

Amikor a képviselőház törvénytipró elnöke rendőrökkel dobhatja ki a parlamenti reformért harcoló ellenzéket, feminista delnőink örömmámorban úszva konstatálják» hogy „a politikai helyzet a nők szavazati joga szempontjából kedvező fordulatot vett”. A Vigadóban rendezett feminista nagygyűlésen „ott volt társadalmunk színe-java”. A méltóságos grófnék és lipótvárosi jótékonyági hölgyek előkelő seregében jól festett az a néhány cselédleány, kiket az úrnők elvittek a gyűlésre a testvéri összehozás tanújeléül. A feministák egyesülete kész támogatni bármely antidemokratikus javaslatot, mely az uralkodó osztályok úrnőinek és az állam terrorizálható nőalkalmazottjainak szavazati jogot ad. Feudális feminizmus ez, melynek könyörgő deputációi, alázatos kérvényei „a hagyományos magyar közjogi liberalizmus” dicséretét zengik és a magyar parlament kiváló reformszellemére hivatkoznak, mely „nagy szociális és kulturális reformokat alkotott megelőző társadalmi küzdelmek nélkül”. Ez a nőmozgalom -az uralkodó osztályok nőtagjainak nagyszerű önzetlenségét hirdeti. Szerintük a korlátolt hölgyválasztójog már nagy lépés a haladás terén s ennek a kivívása után „lehet majd a forradalmi elemek politikai jogairól beszélni”.

A kormánynak természetesen kapóra jött ez a kitűnő ötlet. Az álhaladás pirosító-jával kell bekendözni a törvénytervet, hogy ennek leple alatt fenn lehessen tartani mindent a régiiben. E politikai erkölcsstelenség ellen tüntettek a Vigadóban a becsületes nőmozgalomnak hívei.

Ady Endre

beállott a Népszava munkatársai közé. Az eset nem erről az oldaláról nevezetes mert Ady írásai szerint régtől fogva odatartozott. Fontosabb benne az a ritka jelenség, hogy egy megbecsült, hírré jutott magyar író belső okokból nem tud elhelyezkedni a polgári lapoknál. A forradalmi költő újságírói minőségében sem tagadta meg magát s olyan időkben, amikor a névtelen, reakciós cikkek radikális szerzői kényelmesen húzódnak meg a polgári lapoknál, ő elég bátor ahhoz, hogy írásait a reakciós sajtótól megvonja. Jól esik, hogy amikor íróársai az agitációs kötelességet petyhüdtőségük leplezéséül túltengő esztétizálásra váltják át, akkor ő, ki a harcban eddig is előljárt, az igazi írói feladatról cselekvéssel ad példát. Ez Ady Endre új tettének a jelentősége, melyet sok melegséggel regisztrálunk.

Fejlődésünknek pedig biztató jele, hogy a szervezett proletárság lapja magához tudja hívni már azokat, akik másképp talán elhallgatnának és becsületes izgatottságukkal kénytelenek volnának a tétlen szemlélődés napjait élni.

A nemzetközi helyzet.

a külügyminiszter expozéja szerint villámokat rejt méhében. A külügyminiszter természetesen metaforában beszél, de a költői frazeológia nem enyhíti a valóság rideg tényeit. Háborús, talán világháborús konjunktúrákban vagyunk s ennek a konjunktúrának okait, szükségességét és továbbfejlődési lehetőségeit keresni nem idevaló feladat. Kétségtelen, hogy a Balkán-kérdés ebben a züllött labilitásában nem sokáig tengődhet és aziránt sem lehet félreértés, hogy az európai nagykapitalista és militarista érdekcörök minden oldalról, minden mohóságukkal és minden eszközt megnevesítve próbálják a Balkán kisajátítását a maguk javára lebonyolítani. Az ügynökök, kémek, agitátorok és megfizetett sajtóorgánumok egész hadserege dolgozik odalenn, hogy az igazi hadseregeknek utat verjen. Ebben a tohuvabohuban a Balkán-törzsek szuverén

törekvése, a gazdasági és politikai autonómia iránt való természetes mozgolódásuk teljesen kizökken az eredeti mederből: a nagyhatalmak imperialista őrjöngése a társadalmi fejlődést századokkal tartja vissza. Vájjon a Balkán ki tud-e bontakozni jó barátai halálosan ölelő karjaiból s megindulhat-e Törökország] kiküszöbölésével egy elkésett kultúrfelszabadulás, avagy az expozékba rejtett villámok kipattannak-e - erre a kérdésre tatán már az elkövetkező napok, ha nem is választ, de perspektívát fognak adni.

Svante Arrhenius,

korunk egyik legnagyobb természettudósa, ahoz a kivételes tudós-típushoz tartozik, amely a kísérleti és elméleti kutatás terén egyaránt képes nagyot teremteni. 1859-ben született egy Upsala melletti faluban régi svéd kisbirtokos családból. 28 éves korában írta meg legértékesebb munkáját: az elektrolitos disszociáció elméletét, mely a leggyümölcsözőbb fizikai elméletek egyike s a mai egész fizikális kémiának alapja. 1891-ben a stockholmi egyetemen a fizika tanára lett. Mint ilyen írta meg többek közt a szérumgyógyítás fizikai kémiáját, majd tankönyvét a kozmikus fizikáról s legutóbb mesterművét „A világok keletkezéséről”. Emellett az emberi haladás szociális munkájából is kivette a maga részét, mint a nagy nyugati monista-mozgalom egyik kezdeményezője és feje. A múlt évi hamburgi monista-kongresszuson személyesen mondta el elméletét „A világegyetemről”. Gondunk lesz rá, hogy a most bemutatott érdekes kultúrtörténeti gondolatai mellett nagy kozmikus elméletét is részletesen megismertessük olvasóinkkal.

MOZGALOM.

A müncheni 16. nemzetközi szabadgondolkodó-kongresszus.

- A Szabadgondolat tudósítójától. -

München, 1912 szeptember 5.

Tegnap fejeződött be négynapos tanácskozás után a 16. nemzetközi szabadgondolkodó-kongresszus. A kongresszuson körülbelül 500 kiküldött vett részt. A tanácskozásokat Léon Fumemont, a belga képviselőház tagja, a Nemzetközi szabadgondolkodó-szövetség alelnöke vezette.

Fumemont elnöki megnyitója után felolvasták Haecckelnek a kongresszushoz intézett levelét, amelyben 80 éves korára való hivatkozással menti ki távolmaradását.

Ezután rátértek a napirend tulajdonképpeni tárgyalására, melynek első pontja: *a szabadgondolkodás és célja*. A kongresszus Fumemont előterjesztésére megismétli az 1904. évi kongresszus határozatát, mely így hangzik:

„A szabadgondolkodás világi, demokrata és szociális, ami annyit jelent, hogy az emberi méltóság nevében küzd az emberiség hármasszolgátsága ellen és pedig a tekintélynek vallásos területen, a kiváltságoknak politikai területen és a tőkének gazdasági területen kifejtett hatalmi visszaélése ellen.”

A napirend első pontjának tudományos és taktikai részleteiről hosszú vita folyt, amelyben a legnevezetesebb Hubbard Gusztávnak, a francia szabadgondolkodó-szövetség főtítkárnak az indítványa volt. Hubbard előadta, hogy a franciaországi Seine-et-Loire departement szabadgondolkodó-egyesülete 1912. év júniusában a következő határozatot fogadta el:

1. El kell követni mindent, hogy a hágai döntőbírósnál titkárság, állandó bíróság és nemzetközi államügyészség szerveztessék, amely mindennemű munkásvédelmi vagy a kereskedelem és ipar védelmére vonatkozó vitás kérdésben dönthessen s ezzel a szupernacionális jognak utat nyisson.

2. A diplomáciát rá kell szorítani, hogy tárgyalásait a mai titkos jellegétől eltérően a nyilvánosság ellenőrzése mellett folytassa.

Hubbard a francia határozatok egy további pontja értelmében a következő indítványt terjeszti a kongresszus elé:

Szövegezzenek egy nemzetközi szabadgondolkodó-plakátot, amelyet a világ minden nagyobb helyén állandóan függesszenek ki. E plakát a háború ellen irányuljon, anélkül, hogy bántaná azt a hadsereget, amelyet az ország törvényei védenek. De minden szabadgondolkodó legfőbb gondja legyen, hogy e törvényeket egyre jobban és jobban a nemzetközi igazságosság gondolata hassa át.

Ez az indítvány, amelynek a tárgyalását egyelőre elhalasztották, a szabadgondolkodó mozgalom előrevetett antimilitarista törekvése. A napirend második pontja az *állam és egyház szétválasztása* volt.

E kérdésben elsőnek Magelhaes Lima szenátor szólalt fel, akit, mint a portugál köztársaság megteremtésének egyik aktív harcosát, a kongresszus melegen ünnepelt.

A portugál köztársaság – monda – nemcsak megalakult, hanem meg is szilárdult. A köztársaság új szelleme már megérezhető az állam és egyház szétválasztása körül is: Az iskolát kivették a papok kezéből, a hadsereg kötelékében a papságot megszüntették, a válópert meghonosították, a papokat csak a hívők fizetik, a jezsuitákat pedig kitasították. A legközelebbi jövőben már beszüntetik a vatikáni követiséget.

Ezután Vogtherr birodalmi képviselő a napirend második pontját előkészítő bizottság nevében a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

„Az állam és egyház ideológiai és gyakorlati, pénzügyi és társadalmi érdekközössége a tudományt, az iskolát és a nevelést függővé teszi az egyháztól. Az egyház ezenfelül erős gazdasági hatalom is, amely a köztulajdon egy részét jogtalanul a saját céljaira fordítja és ezzel gazdasági hatalma kultúraellenes. A kongresszus követeli az állam és egyház, valamint az egyház és az iskola szétválasztását és felszólítja minden ország szabadgondolkodóit, hogy a szétválasztásra kényszerítsék rá a törvényhozást. A vallásos társaságokat magántársaságoknak nyilvánítsák, amelyek a maguk ügyeit egyedül intézik és szükségleteiket a magukéból fedezik, ami azt jelenti, hogy semmiféle közjavat nem szabad vallásos vagy egyházi célra felhasználni. Végül a köztevékenység egyéb részei is, így a jogvédelmi, a betegápolási és a jótékonyági szervezet az egyház befolyása alól felszabadítandó. Az állam és egyház és az egyház és iskola szétválasztásának előkészítéséül a kongresszus a leghatásosabb eszköznek az egyházból való kilépést tekinti, azért megkívánja, hogy a kilépést, amennyire csak lehet, propagálják és gyakorlatilag is valóítsák meg. Még a szétválasztás előtt különösen a felekezeten kívüli ifjúsági oktatást vigyék keresztül.

Minden szabadgondolkodó kötelessége, hogy ezen elvek az egyes országok törvényhozásában és közigazgatásában megvalósuljanak. Minden alkalmat fel kell használni a személyes akció segítségével, hogy mindenki számára biztosítva legyen az a jog, hogy egy felekezethez sem kell kötelezőleg tartoznia és el kell érni, hogy a szabadgondolkodó minden tekintetben – jogilag és tényleg – egyenlő elbánásban részesüljön az állam többi polgárával.”

A javaslatot a kongresszus egyhangúlag magáévá tette.

Ezután következett a napirend harmadik pontja: *Szabadgondolkodás és nevelés.*

Buisson professzor felszólalásában többek között a következőket mondta: A francia erkölcsoktatás nem morálmínimum, hanem öncél, amely az összes erkölcsrendszer tapasztalatait magában foglalja: Franciaország ifjúságát állam- és világpolgári erkölcsökre tanítja. Arra a régi kérdésre, vajjon tanítható-e az erkölcs, igennel kell felelni, mert az ember erkölcsi érzése nem önkényes, hanem mélygyökerű, amelyet csak fel kell ébreszteni. Két út vezet hozzá: az egyik a tekintélyekre tanítás, a büntetés és a jutalom rendszere, melyet mi elvetünk, a másik a közvetlen erkölcsoktatás, amely magát az erkölcsöt tanítja.

Hogy ez az út helyes, az a mi hitünk; erre kell a szabadgondolkodó-erkölcsöt felépíteni.

Hosszabb megokolás után a következő javaslatot terjesztette a kongresszus elé:

A kongresszus felhívja a szabadgondolkodókat, hogy országaik adott feltételei szerint szervezkedjenek és rendszeres propagandát fejtsenek ki olyan kötelező és világi népiskolai oktatás érdekében, amelyben az állampolgári erkölcs elemeit mindenkinek az anyanyelvén tanítanak, függetlenül minden egyháztól.

A kongresszus ezt a javaslatot a szabadgondolkodó-mozgalom egyik akció-programmpontjává tette, kibővítvén azzal, hogy a világi erkölcstanítás előmozdítása céljából egyrészt ifjúsági csoportokat alakítsanak, felolvasásokat és előadásokat tartsanak és könyveket, füzeteket, röpiratokat adjanak ki, másrészt pedig agítaljanak amellet, hogy a teológiai fakultás az egyetem fakultásai közül töröltessék.

A nemzetközi szabadgondolkodó-kongresszus alkalmából a weimari kartell és a felekezetnélküliségért agítáló bizottság is összeült Münchenben.

A *Weimari kartell* különböző németországi szabadszellemű egyesület szövetsége, amely időről-időre közös programot dolgoz ki. A mostani 3. gyűlésen Max Henning, a „Freies Wort” szerkesztője terjesztette elő az évi jelentést, amely főleg azokról az eredményekről emlékszik meg, amelyek a felekezetből való kilépés és a felekezetnélküliek gyermekeinek az oktatására vonatkoznak.

A kartell határozatilag felhívja a szervezetébe tartozó testületeket, hogy a felekezetnélküliségért agítáló bizottság működését anyagilag támogassák.

A *felekezetnélküliségért agítáló bizottság* Arthur Drews elnökle alatt számolt be eddigi működéséről. A bizottság ülésén Németország és Ausztria majd minden részéből voltak delegátusok. Megállapították, hogy az előkészítendő agitáció máris szép eredményt nyel járt, egyes városokban nagy számmal lépnek ki, így például Jénában 400-an. Drezdában 300-an hagyták ott legutóbb a felekezetüket.

A kongresszus végén nagyszabású népgyűlést tartottak, melyen a müncheni polgárság és munkásság igen nagy számban jelent meg.

Werner Sombart Budapesten.

Örömmel közöljük olvasóinkkal és egyesületünk tagjaival, hogy Werner Sombart, a világhírű német közgazda és szociológus, október hó 12-én és 13-án a Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesületének és a Galilei Körnek vendége lesz. Október 12-én, szombaton este 7 órakor az anyaegyesület rendez felolvasó-ülést a Pesti Lloyd-társulat nagytermében s ekkor Sombart *Die Massenkultur unserer Zeit* címen fog előadni. A Galilei Kör felolvasó-ülése ugyancsak a Lloyd termében lesz október 13-án, vasárnap este 7 órakor. A második előadás címe: *Aristokratie und Demokratie im Wirtschaftsleben*. Egyesületünk és a Galilei Kör azzal, hogy korunk egyik legjelentékenyebb társadalomtudományi és közgazdasági kutatóját és íróját hívták meg előadások tartására, programja azon pontjának tesz eleget, amely szerint törekvései közé tartozik a tudomány külföldi kiválóságainak a magyar közönséggel való megismertetése. Ez a program rendeztette a Forel- és Ostwald-előadásokat is és ennek köszönhetjük Sombart megjelenését is körünkben.

Werner Sombart, aki most 49 esztendő, 1890-től 1906-ig a breslauer egyetem tanára volt, 1906 óta pedig a berlini kereskedelmi főiskolán adja elő a közgazdaságot. Első önálló dolgozata, *Die römische Campagna* címen, 1888-ban (Leipzigben) jelent meg. Majd *Engelsről* írt könyvel (Berlin, 1895). Legismertebb műve a *Szocializmus és szociális mozgalom a XIX. században*, mely első kiadása (Berlin, 1895) óta majd az összes európai nyelveken, köztük magyarul is, sok kiadásban jelent meg. Ez a sok tízezer példányban közkézen forgó, felette népszerű könyv a munkásmozgalom történetét és jelen viszonyait, problémáit és feladatait ismerteti elegáns, világos, élvezetes modorban és igen becses szolgálatokat tett a munkásmozgalom megismerése és jelentőségének helyes értékelése érdekében. E könyv első kiadását a *Dennoch* című dolgozat (Jena, 1900) követte, mely a munkásság szakszervezeti mozgalmának elméletét és történelét tárgyalja.

Legfontosabb munkája a modern kapitalizmusról szóló (*Der moderne Kapitalismus*), mely két kötetben 1902-ben jelent meg (Leipzigben). Az I. kötetben a tőkés termelőmód eredetét írja meg Sombart, a II. kötetben a kapitalisztikus fejlődés elméletével foglalkozik, mind a kettőben sok élelméjűséggel és sok-sok fontos és értékes adat összehordásával. Ez a mű méltó kiegészítője Marx idevágó fejezeteinek. Nevezetesebb dolgozatai még *Die deutsche Volkswirtschaft im XIX. Jahrhundert* (Berlin, 1903), *Gewerbe-Wesen* (Leipzig, 1904), *Die gewerbliche Arbeiterfrage* (ugyanott), *Das Proletariat* (Frankfurt a. M., 1906), *Warum gibt es in den Vereinigten Staaten keinen Sozialismus* (Tübingen, 1906), *Kunstgewerbe und Kultur* (Berlin, 1908), *Das Lebenswerk Von Karl Marx* (Jena, 1906). Legutóbb megjelent könyve a nagy feltűnést keltett *Die Juden und das Wirtschaftsleben* (Leipzig, 1911), melyben a zsidóknak a kapitalista termelés kialakulásában való szerepét tárgyalja, kissé túlzott jelentőséget tulajdonítva ennek a szerepnek. Minthogy azonban a zsidókban, mint a kapitalista termelés fontos tényezőiben, természetesen az üzleti élelmesség, kíméletlenség, reklámhajsza nem nagyon úri tulajdonságai is kifejlődtek és Sombart e karaktervonásokkal nagy részletességgel foglalkozik, könyvét nemcsak a fajukra büszke zsidók, hanem az antiszemiták is nagy hozsannával fogadták, mind a két oldalon más nézőpontokból értékesítve tartalmát, bár Sombart műve az elfogulatlanságra törekvő tudós munkája és így semmiképpen sem alkalmas arra, hogy szimpátiák vagy gyűlöletek szerint ítéljenek róla.

Könyvein kívül százsámra menő hosszabb dolgozata, cikke és kritikája jelent meg Sombartnak, legnagyobb részét az *Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik* című folyóiratban, melyet 1904 óta *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* címen Max W éberrel és Edgar Jaffe-val együtt szerkeszt és amely ma a világ első szociológiai folyóirata. E dolgozatok a kapitalizmus, a városképződés, a munkásmozgalom, a szociálpolitika, a társadalmi fejlődés, az ipari és kereskedelmi politika kérdéseivel foglalkoznak mindig érdekesen, elmésen, új szempontokat érvényesítve.

Sombart azok közül a nem német, hanem inkább francia típusú tudósok közül való, akik a kutatás alaposágát, az anyag kitérő csoportosítását, a felfogás és beállítás szigorúan tudományos voltát az előadás belletrisztikusan könnyed és elegáns módjával és a művészi meglátással tudják egybekapcsolni. Éppen ezért nemcsak tudósnak és kutatónak fontos ember, hanem a nagy publikum szívesen olvasott, keresett írója, a szociális és közgazdasági ismeretek nagyérdemű terjesztője, akinek minden újabb munkáját széles rétegek izgatott érdeklődése fogadja. A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete benne nagyon alkalmas embert szemelt ki arra, hogy a társadalomtudományok egyes eredményeit a magyar közönséggel megismertesse.

(sz-úr.)

Galilei Füzetek.

Ezen a címen október hó folyamán lapunk és a Galilei Kor égisze alatt sorozatos kiadás indul meg, amely a tudományos eredmények népszerű ismertetését tűzte ki feladatául. Fontos tevékenységhez jutotunk el ez olcsó s főleg középiskolai diákoknak szánt füzetek kiadásával, mert azt reméljük, hogy általuk a középiskola érdeklődését be tudjuk kapcsolni majd mozgalmunk törekvéseibe s ezt a nagy klerikális területet, melyet mostanában semmiféle kísérlettel se leheteti átszántani, jól megmunkálhatjuk. A középiskolának ma egyetlen megközelítési lehetősége, hogy a tudományok eredményeinek hamisítatlan képét juttassuk a diákok közé. Ezzel kiegészíthetjük azokat az ismereteket, melyeket a középiskola hiányosan ad, pótoljuk azokat, melyeket elhallgat és helyreigazítjuk azokat, melyeket tudatosan vagy szervezeti hibáinál fogva elferdítve vagy rosszul tanít.

A Galilei Füzetek egy-egy ismeretkör összefoglaló, tájékoztató bevezetései lesznek és így jó kiinduló pontok egy-egy speciális tanulmánnyal való behatóbb foglalkozáshoz. Ezzel együtt közelebb hozzák azokat az ismeretköröket, melyekkel eddig az érdeklődés felkeltésének a hiányán kívül vagy azért nem foglalkoztak, mert magyar nyelven nem jelent meg megfelelő munka, vagy pedig, mert a megjelent művek drága ára nagyobb rétegek számára hozzáférhetetlenné tette őket. A Galilei Füzetek világnézeti, természettudományi és társadalomtudományi ismereteket fognak közölni. Ez a törekvés és felosztás nyilvánul meg azon a három füzetben is, amely már nyomdában van s a napokban kikerül a könyvpiacra. Az első három füzet a vallás keletkezéséről, a származástan mai állásáról és a történelmi materializmusról szól.

A Galilei Füzetek egyszerű, vonzó előadásra törekszenek. Időközönként 2-3 számmal jelennek meg, körülbelül úgy, hogy minden hónapra egy-egy szám essék. Mindegyik számát sok ezer példányban nyomják és a két ívnyi terjedelmű füzetek ára 24 fillér lesz.

Sajtógyűlés.

A kormány „sajtópolitikája” ellen a Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete szeptember 13-án a Pesti Lloyd-Társulat nagytermében előadást rendezett. Az ülésen *dr. Madzsar* József elnökölt. Elsőül *dr. Apáthy* István szólalt fel, nagy hatással fejtegetve, hogy a magyar közállapotok rákfenéje az a sok hazugság, melyekbe tudatosan éljük bele magunkat. Egész közéletünk hazugságokon épül fel és a kormányoknak legfőbb gondjuk az, hogy ezeket a hazugságokat ápolják és meghamisítsák a nemzet igaz akaratát. Hazugságokon épülnek fel így úgynevezett szabadságjogaink, hazugak a törvényeink, mert míg a kormánynak mindent szabad, az országnak semmit sem, a törvények közkötelező ereje pedig a mai szomorú példák szerint csak fikció. *Dr. Jászi* Oszkár volt a következő szónok. Stuart Mill-nek egy 1859-ből eredő mondatával kezdte. Angliában abban az időben már meghaladott álláspont volt az, hogy a néptömegek, a nagy többség szabadon fejezheti ki gondolatát. Ez már nem volt akkor – félszázad előtt – probléma, a kérdés akkor már az volt, hogyan lehet a kisebbség akaratát, gondolatát megvédeni, ha kell, egy zsarnoki többség ellen. Úgy mondta ezt, hogy ha az egész emberiség egy véleményen volna és csak egyetlen ember volna különvéleményen, az egész emberiségnek nem volna több joga ezt az egyetlen egy embert némává tenni, miként nem volna ez egy embernek – ha hatalmában is volna – jogosultsága, hogy némává tegye az egész emberiséget. Mit látunk azonban mi? *Fél évszázaddal később, 1912-ben Magyarországon a kormányzó férfiaknak*

az a legfőbb problémája, hogyan lehet egy törpe kisebbség, egy közjogilag szervezett maffia érdekében az egész ország közvéleményét elhallgattatni! Ugyancsak Stuart Mill, mikor megrajzolta annak az elképzelt államnak a társadalmát, melyben nincsen semmiféle szabadság, ennek legjellegzetesebb vonását abban látta, hogy az ilyen társadalomban minden az államtól indul ki, minden az államtól függ. Nálunk – mondotta – az állam mindenre ráteszi kezét, minden vonalon az államtól való függés dominál, ilyen országban csak névleg lehet szabadság. Szabadságunkat érvekkel, frázisokkal biztosítani nem lehet. A felülről jövő nyomás ellen alulról való szervezettség az egyedüli orvoslás. Az állam teste beteg, szükség van egy jótékony lázra, melynek heve megöli a betegség csíráit. Az általános, titkos választójog az egyedüli orvosság és ennek a hirdetése meg nem szűnhet, ennek az érdekében agitálni el nem múló kötelességünk. A nagy lelkesedéssel kísért előadás után dr. Rónai Zoltán tartott hasonló tetszés mellett beszédet. Kifejtette, hogy a 48-iki törvény még csak a kaucióval korlátozta a sajtószabadságot, de mióta a modern élet ezt a nehézséget könnyű szerrel legyőzi, új korlátokat keresnek azok, kiknek legfőbb gondjuk, hogy sajtószabadság ne legyen. Ez sokkal rosszabb a cenzúránál. Lassanként azonban ez sem bizonyult jó fegyvernek. A lefoglalt lap, kihagyva a lefoglalt cikket, újra megjelent s az üres hely s a folytonos üldözés jobban lazított minden cikknél. Ennek hatástalanságát is felismerve, a kolportázssajtó megfojtására vetette magát a kormány. A rikkancsok védelme címén megölte a sajtószabadságot. *Tíz esztendő s gyermek üveget fújhat Magyarországon és téglát hordhat, de egyszerre angol szellemű lesz a gondolkodásuk, amikor a rikkancsok életkorául előírják a tizennyolc esztendőt.* Magyarországon nem lehet ezenkívül rikkancs, ki rendőri felügyelet alatt áll. Nem lehetne tehát rikkancs a képviselőház elnöke sem. Feddhetetlen jellemű dzsentlmenek társasága tehát a rikkancsok tábora, törvény biztosítja feddhetetlenségét és dzsentlenségét tehát annak, ki Magyarországon rikkancs, hordár vagy házáló akar lenni. De a kolportázssajtót még sem fogják megölni, ha szordinót tesznek is a hangjára, a közönség mégis mindent meg fog érteni. Zajos ováció közben szólott dr. Kunfi Zsigmond, rámutatván arra, hogy amikor a magukat szabad-elvűeknek nevezők, a híres liberálisok az utcáról kiharcolják a népet, a nyilvánosságot, a sajtót s odatelepítik a rendőrt, a katonaságot, meg a zsandárokat. Bécsben a klerikálisok kiviszik a népet az utcára, mert ismerik a nyilvánosság erejét. Az osztrákok nem félnek a nyilvánosság erejétől, mert ettől csak azok félnek, akiknek nincs más erejük, mint a brutális erőszak. A nagyközönség kötelessége a maga agitációjával és áldozatkészségével az üldözött, becsületes sajtó támogatására sietni. Dr. Gonda József hódmezővásárhelyi városi tanácsnok lelkes szavaival véget ért az impozáns gyűlés.

Galilei Kör.

Az egyetemi év megkezdésével a sűrűn iratkozó ifjúság szeptember hó folyamán néhány előadásban nyert tájékozódást azokról a kérdésekről, melyek a Galilei Körnek részben tudományos, részben társadalmi programjához tartoznak. Ilyen irányú előadás volt Székely Arthur dr.-nak *A társadalmi fejlődés tényezőiről* szeptember 7-én tartott előadása és szeptember 26-án Timár Miklós dr. előadása *A holt kézről*. Szeptember 24-én jól sikerült *tagértekezletet* tartott a Kör, melyen a felszólalók a szabadgondolkodó diákmozgalom jelentőségéről, elméleti alapjairól, a történetéből levonható tanulságokról, a szabadgondolkodó sajtóról és a munkásoktatásról beszéltek. Az aktuális kérdésekről tervbe vett összejövetelek október elején kezdődnek meg. Az első Kosa Miklós dr. fog beszélni a *Balkán-kérdésről*. Ezt a *penzváltásról* és az *erdélyi árvizekről*

tartandó megbeszélések fogják követni. A Galilei Kör e hónapban csak egyszer vett részt testületileg a nyilvános élet mozgalmában. A *Feministák egyesülete* nagygyűlést hívott egybe a Vigadóba szeptember 16-án s erre a Galilei Kört is meghívta. A Galilei Kör mozgalmunknak a Szabadgondolatban már többször kifejtett álláspontjához híven kötelességének tartotta a demokratikus választójogért folyó küzdelmet hátra támadó akcióval szemben erélyesen állást foglalni. A gyűlés vezetősége által előterjesztett kétértelmű, a nők választójogának támogatását bárhonnán is szívesen látó határozati javaslattal szemben a Galilei Kör nevében *Weil Elza* orvostanhallgató egy külön határozati javaslatot terjesztett elő, melyben a Kör nyíltan követelte a választójogi tervezet kiterjesztését azokra a forradalmi rétegekre is, akikről egyedül várható a gyermekvédelem, anyavédelem, prostitúció és alkoholizmus kérdéseinek végleges megoldása. A nagygyűlés elnöke, Glücklich Vilma azonban a nagygyűlés hangulatával és többségével szemben a feministák hivatalos javaslatát enunciólta „egyhangúlag elfogadottnak”. A jelenlevő galileisták és a nagygyűlés velük tartó tagjai a Marseillaise éneklése közben erre tüntetőleg elvonultak. A Kör évmegnyitó előadását szeptember 28-án tartotta meg. *Scheff-Dabis László* elnöki megnyitója után *Rónai Zoltán dr.* fejtegette a diákság és társadalom egymáshoz való viszonyát. A jogi példák egész seregével mutatott rá arra, hogy mennyire neveltséges az a közhely, mely a 23 éves diáknak megtiltja a politizálást, akkor, amikor a 18 éves segédjegyzőtől és analfabéta csendőrtől azt egészen természetesnek találja. Ennek oka az, hogy a diákság egy önállóbb, véleményeiben kevésbé befolyásolható s társadalmilag mégis jelentős réteget képvisel. Éppen ezért, nem hogy ellenkeznie, hanem a diákság sajátos helyzetéből egyenesen következik a politikai állásfoglalás szükségzerűsége. Az egyetemi oktatás eredményesebbé tétele is bizonyos politikai küzdelmei igényel. Azután rátért a diákság tanító feladataira s részletesen ismertette azokat a módszereket, melyeket a diákságnak a munkásság és parasztság oktatásánál követnie kell.

Az évmegnyitó előadás impozáns kerete méltó záloga a Kör ötödik évi sikeres működésének, mely az október 6-iki közgyűléssel fog hivatalosan is megindulni.

Festékek és lakkok megbízható, szolid és olcsó beszerzési forrása

KRAYER E. ÉS TÁRSA BUDAPEST

festék, kence és lakkgyára. Főraktár és iroda: Budapest, V. kerület, Váci-ut 34. szám. „Krayer-udvar.”

Cs. és kir. udvari szállító. Ő. cs. és kir. Fensége, József főherceg udvari szállítója. A magy. kir. államvasutak, állami gép- és vasgyárak, az összes vaggongyárak, Budapest főváros szállító